

**ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ УЧНІВ**

Г. В. Іщенко

orcid.org/0000-0002-8584-7125

Д. А. Возносименко

orcid.org/0000-0002-7557-643X

У статті висвітлено актуальність використання сучасних методологічних підходів у підготовці майбутніх учителів математики до здоров'язбереження учнів та необхідності методологічного обґрунтування визначеної педагогічної проблеми. На прикладі діяльнісного підходу розглянуто підготовку майбутнього вчителя математики до здоров'язбереження учнів. Зазначено, що в методичній підготовці майбутніх учителів математики до здоров'язбереження учнів необхідно виділити ті види діяльності, якими має оволодіти студент, і забезпечувати виконання цих видів діяльності під час навчальних занять. Установлено, що основу формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх учителів математики покладено, власне, на вивчення дисципліни «Методика навчання математики», а також на вивчення дисципліни «Елементарна математика», яка тісно пов'язана із шкільним курсом математики.

Ключові слова: здоров'язбереження, валеологічний супровід, підготовка вчителя математики, діяльнісний підхід, навчальні заняття, позааудиторна робота.

**ACTIVITY APPROACH AS A METHODOLOGICAL BASIS OF FUTURE TEACHER OF
MATHEMATICS TO PUPILS' HEALTH**

H. Ishchenko, D. Voznosymenko

The article highlights the relevance of the use of modern methodological approaches in the preparation of future mathematics teachers for students' health, and the need for a methodological justification for a particular pedagogical problem. The example of a business approach examines the preparation of a future mathematics teacher for students' health. The activity approach should work at all levels of professional training of future mathematics teachers, complementing the functions and tasks that already exist. The implementation of a business approach in the formation of health-saving competence involves the construction of an educational process in such a way as to develop students' creativity by consistently engaging them in learning activities; to form an active position of future specialists in the attitude towards their own health and lifestyle, their orientation to the development of creative potential. It is stated that in the methodical preparation of future mathematics teachers for the health of the students it is necessary to distinguish the types of activities that the student should master and to ensure the implementation of these activities during the lessons. The main task of the teacher in the implementation of the activity approach in the formation of students' health-saving competence is to form future mathematics teachers their own educational need to learn knowledge about health-saving and to develop the skills and skills of health-saving activities. It has been established that the basis for the formation of health-saving competence in future mathematics teachers is based in particular on the study of the methodology of teaching mathematics, as well as on the study of the elementary mathematics discipline, which is closely related to the school mathematics course. It has been concluded that the use of activity-based approach in preparing future mathematics teachers for students' health provides the opportunity to: form the readiness of future mathematics teachers to carry out the health-saving activity of teaching mathematics students, which represents the harmonious unity of the structural components of this readiness; to form in the student the position of the subject of his own activity, which expands the possibilities in mastering psychological and pedagogical knowledge.

Keywords: health savings, valeological support, mathematics teacher training, activity approach, training sessions, extracurricular work.

Провідним завданням системи освіти України є підготовка вчителя, здатного до ефективної професійної діяльності в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти, учителя з високим рівнем освіченості, культури, інтелігентності, професійної компетентності, здатності забезпечити всебічний розвиток учня як особистості та сформувати здоровий спосіб життя підростаючого покоління.

Професійна підготовка майбутніх учителів математики є необхідною передумовою їхнього становлення як професіоналів, фахівців освітньої галузі Середня освіта (Математика). Специфіка їхнього навчання полягає в об'єднанні вмінь, навичок практичної діяльності щодо формування досить високого рівня освіченості студентів, здатності розуміти особливості здоров'язберігаючої діяльності в процесі

навчання. Високий рівень вимог суспільства та розвитку педагогічної науки в Україні зумовлює необхідність удосконалювати фахову підготовку вчителів математики до здоров'язберігаючої діяльності учнів на основі методологічних підходів, зокрема діяльнісного.

Проблемам змісту підготовки та методики підготовки учителів математики присвячені дослідження низки науковців. Поняття «методологічний підхід» є загальноживаним у науковому обігу, втім, його зміст і місце в системі інших дефініцій до цих пір залишається невизначеним. У науковій літературі з методології педагогіки наявні різні погляди щодо тлумачення поняття «підхід». Так, у словнику з методології О. Новикова та Д. Новикова зазначено, що з одного боку підхід розглядають як певний вихідний принцип, вихідну позицію, основне положення чи переконання (цілісний, комплексний, системний, синергетичний та ін.), а з іншого – як напрям вивчення предмета дослідження (історичний, логічний, змістовий, формальний та ін.) [4, с. 117–118].

Н. Дюшеєва визначає методологічний підхід, як стратегію, яка базується на основних положеннях відповідної теорії й визначає напрями пошуку стосовно предмета дослідження [3, с. 19].

У методології педагогічних досліджень розрізняють різні підходи, які дають змогу з різних позицій розглянути певні явища на основі окремого аспекту. О. Отич стверджує, що в сучасній педагогічній науці поряд із традиційними методологічними підходами, які міцно утвердилися у наукових розвідках із проблем гуманістичної педагогіки (особистісний, індивідуальний, диференційований, діяльнісний, аксіологічний, антропологічний, екзистенціальний, акмеологічний, контекстний, компетентнісний тощо), вагоме місце посідають нові методологічні підходи (полісуб'єктний, креативний, медіологічний, семіотичний, герменевтичний, феноменологічний, цивілізаційний, холістичний), які, на погляд ученої, більше узгоджуються з сучасними соціальними та освітніми реаліями [5, с. 41].

В. Шарко виокремила такі підходи до методичної підготовки вчителя: гуманістичний, акмеологічний, праксеологічний, компетентнісний, синергетичний, системний, аксіологічний, герменевтичний, культурологічний, діяльнісний, рефлексивний, технологічний, особистісно орієнтований, інтегративний, андрагогічний, адаптаційний, контекстний [8, с. 85].

Така різноманітність дає змогу науковцям вибирати той чи інший підхід. Однак, зважаючи на те, що з позицій лише одного підходу важко зрозуміти сутність предмета дослідження, найчастіше вчені опираються на сукупність декількох підходів. Зокрема, Н. Дюшеєва під час вивчення професійної підготовки майбутніх учителів пропонує застосовувати системний, компетентнісно-діяльнісний і технологічний підходи [3], Л. Прояненкова спирається на компетентнісний і діяльнісний [6] тощо.

Особливо важливим в педагогіці й психології є діяльнісний підхід до навчання, сутність якого розкрито в дослідженнях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна, Ю. Татура. Відповідно до цього підходу діяльність визначають як основу, засіб і вирішальну умову розвитку особистості, як форму активної цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім світом. Особистість розглядають як суб'єкт діяльності, яка сама формується в діяльності та спілкуванні з іншими людьми й визначає характер цієї діяльності та спілкування. З погляду психології, зміст освіти засвоюється не шляхом передачі інформації людині, а в процесі її власної активної, спрямованої діяльності. Ю. Татура зазначає, що узагальненим результатом професійної освіти має стати готовність випускника до соціальної та професійної діяльності, бо тільки через власну активну діяльність людина здатна розвиватися [7, с. 47–48]. Зокрема, у методичній підготовці майбутніх учителів математики до забезпечення валеологічного супроводу необхідно виділити ті види діяльності, якими має оволодіти студент, і забезпечувати виконання цих видів діяльності під час навчальних занять. За словами Л. Прояненкової, методична підготовка в межах діяльнісного підходу будується як послідовне виконання типових професійних задач [6, с. 13].

У працях таких науковців, як К. О. Абульханова-Славська, П. Я. Гальперін, І. А. Зимня, М. С. Каган, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, Н. Ф. Талізін проаналізовано термін «діяльнісний підхід».

Мета статті полягає у розкритті сутності діяльнісного підходу щодо підготовки майбутніх учителів математики до здоров'язбереження учнів на уроках математики.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналіз (здоров'язберігаючої діяльності майбутніх учителів математики, як складової професійної підготовки фахівця); моделювання (професійної підготовки та здоров'язберігаючої діяльності); узагальнення (у процесі структурування змістового наповнення до здоров'язберігаючої діяльності; формулюванні висновків); спостереження (за роботою студентів над виконанням завдань здоров'язберігаючого змісту).

Для нашого дослідження важливим є ретельний аналіз можливостей застосування діяльнісного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів математики до здоров'язберігаючої діяльності учнів, а особливо до формування здоров'язберігаючої компетентності студентів, що детально не розглядалося в попередніх дослідженнях.

Діяльнісний підхід має бути на всіх рівнях професійної підготовки майбутніх учителів математики, доповнювати функції та задачі, які вже існують. Реалізація діяльнісного підходу щодо формування здоров'язберігаючої компетентності передбачає побудову освітнього процесу таким чином, щоб розвинути у студентів творчий потенціал за допомогою послідовного включення їх у навчальну діяльність; сформувати активну позицію майбутніх фахівців у ставленні до власного здоров'я та способу життя, їхньої орієнтованості на розвиток творчого потенціалу. Головне завдання викладача при реалізації діяльнісного підходу у формуванні здоров'язберігаючої компетентності студентів – це сформувати в майбутніх учителів математики власну навчальну потребу засвоювати знання щодо здоров'язбереження та сформувати вміння й навички здоров'язберігаючої діяльності.

В організації навчання з питань здоров'я і здорового способу життя основним потенціалом здоров'язберігаючих знань для студентів, як майбутніх вчителів математики, є вивчення дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності». Вивчення цього курсу не може повною мірою забезпечувати сформованість здоров'язберігаючої компетентності студентів, оскільки, на його вивчення передбачається недостатньо часу, щоб засвоїти всі необхідні у зазначеному контексті знання та оволодіти повною мірою валеологічними вміннями.

Основу формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх учителів математики покладено зокрема на вивчення дисципліни «Методика навчання математики», а також на вивчення дисципліни «Елементарна математика», яка тісно пов'язана із шкільним курсом математики.

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів математики слід розпочинати з перших років навчання студентів у педагогічному університеті як під час аудиторної, так і позааудиторної роботи. Так, наприклад, вивчаючи курс «Елементарна математика», варто студентам продемонструвати тісний міжпредметний зв'язок із шкільним курсом математики.

Розглядаючи модуль «Текстові задачі», доцільно акцентувати увагу студентів на задачах, які мають валеологічний зміст і надалі можуть бути використані під час навчання математики учнів у школі. Така робота спрямована на формування у студентів, майбутніх учителів математики, умінь і навичок підбору та складання задач валеологічного змісту, а також на використання форм, методів і засобів навчання спрямованих на формування та збереження здорового способу життя учнівської молоді.

Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутніх учителів математики має здійснюватися на основі новітніх технологій і науково-методичних досягнень, у процесі використання яких формуються творчі спеціалісти, здатні створювати власні авторські програми та проекти, розробляти тести, проводити нетрадиційні заняття та уроки, формувати в учнів валеологічну культуру. Такий підхід створює у студентів прагнення до творчості, інтерес до обраної спеціальності, розширює їхній професійний діапазон.

Ефективно сприяють формуванню здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя математики використання активних методів навчання, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, ініціативі і творчості. Одним із раціональних засобів формування здоров'язберігаючої компетентності в методичній підготовці студентів спеціальності «Математика», на нашу думку, є використання інтерактивних методів навчання на практичних заняттях з методики навчання математики, які «здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання». Використання інтерактивних методів представляє собою систему правил організації продуктивної взаємодії між студентами, при якій відбувається засвоєння нового досвіду, отримання нових знань і надається можливість для самореалізації особистості.

Інтерактивні методи навчання, на думку Б. Бадмасва, – це методи, які ґрунтуються на психології людських взаємостосунків і взаємодій [1].

За допомогою інтерактивних методів навчання студенти не тільки здобуватимуть нові знання, а й поступово оволодіватимуть навичками педагогічної та здоров'язберігаючої діяльності, тобто одночасно формуватимуться валеологічні, математичні і методичні компетентності.

Приклад використання інтерактивних методів під час формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх учителів математики розглянуто в роботі [2]. У статті зазначено, що використання, методу «Ажурна пилка» надає можливість не тільки підготувати валеологічно компетентного фахівця та сформувати в нього відповідальне ставлення до власного здоров'я, а й сформувати вміння використовувати такий метод у роботі з учнями.

Активне впровадження інтерактивних методів навчання у практику є результативним та перспективним напрямком щодо формування валеологічно компетентного майбутнього спеціаліста, і, безперечно, майбутнього педагога, майбутнього вчителя математики.

Невід'ємною складовою підготовки вчителя математики є проходження педагогічної практики. Головною метою педагогічної практики є ознайомлення студентів із системою навчально-виховної, позакласної та позашкільної роботи вчителя математики та школи в цілому; формування умінь конструювати й організовувати окремі елементи процесу навчання математиці; вивчати досвід навчально-

виховної, позакласної роботи вчителів-предметників та класних керівників у колективах учнів 5 – 7 класів. Відповідно до цього одними із завдань цього виду практики є:

- надбання й розвиток навичок в організації самостійного проведення навчально-виховної роботи з учнями з урахуванням їхніх вікових особливостей;
- розвиток практичних умінь проведення навчально-виховної роботи з класом;
- розробка матеріалів та проведення 1-2 пробних уроків із математики;
- участь у проведенні індивідуальних і групових додаткових занять із відстаючими в навчанні учнями та тими, хто має високий рівень навчальних досягнень.

У період проходження педагогічної практики студенти розробляють велику кількість планів-конспектів уроків, позакласних заходів, гурткових занять метою яких є орієнтир на здоровий спосіб життя, руховий режим, профілактика шкідливих звичок та попередження конфліктних ситуацій в соціумі. У процесі такої діяльності майбутні вчителі знайомляться із методами і способами впровадження здоров'язберігаючих технологій на уроках математики.

Педагогічна практика має наскрізний характер і виконується на основі поступового ускладнення завдань і змісту діяльності студентів від курсу до курсу. На практиці студенти використовують знання, уміння і навички, які засвоїли під час вивчення курсів «Елементарна математика», «Методика навчання математики».

Проходження педагогічної практики передбачає виконання студентом-практикантом низки завдань, а також одночасно виконання функцій практиканта, учителя-предметника та класного керівника. Це, у свою чергу, створює всі необхідні умови для впровадження валеологічного супроводу в навчальний процес. Проведення уроків та позакласних заходів здоров'язберігаючого змісту дає можливість студенту реалізувати себе в ролі вчителя, здатного сформувати в учнів свідоме ставлення до власного здоров'я, а вчителю-предметнику – оцінити рівень упровадження валеологічного супроводу в освітній процес. Основним елементом формування здоров'язберігаючої компетентності студентів є здійснення валеологічного самоаналізу та аналізу проведеного уроку.

Під час валеологічного аналізу уроку математики в школі студенти мають виділити наступні фактори його побудови, які формують фізичне, соціальне, психічне та духовне здоров'я дитини:

- позитивна мотивація діяльності: позитивні психологічні настанови за допомогою слова, почуттів і жестів стабілізують оцінку учня, створюють ситуації успіху для учнів, емоційний комфорт на уроці;
- урахування індивідуальних стилів та можливостей навчання учнів: організація навчальної діяльності з урахуванням типу мислення, типу сприйняття, типу темпераменту, рівнів навчальних досягнень учнів та використання технологій кооперативного навчання;
- розв'язання задач з валеологічним змістом, що сприяє розширенню життєвого досвіду учнів, формуванню в них необхідних знань і вмінь, спрямованих на збереження й розвиток їхнього індивідуального здоров'я, націлює на здоровий спосіб життя та культуру харчування, допомагає прийняти валеологічно обґрунтовані рішення, наповнити діяльність учнів особистісним смислом;
- забезпечення на уроці умов для рухової активності учнів: проведення, фізкультхвилинок, гімнастики для очей, пауз психоемоційного розвантаження, рухових дидактичних ігор, точкового масажу сприяє профілактиці втомлюваності мозку, зниженню зору внаслідок тривалого напруження очей, підвищує ефективність пізнавальної діяльності учнів;
- рефлексивність уроку: фіксація власного ставлення до уроку на кожному його етапі за допомогою зорових сигналів, малюнків, схем, усної відповіді формує свідомість, самосвідомість, критичне мислення учнів щодо знань або інформації, отриманої на уроці, готовності використовувати її в житті за межами уроку і школи.

Такий вид роботи сприятиме формуванню набуттю практичного досвіду здійснення валеологічного супроводу в подальшому під час професійної діяльності.

Таким чином, застосування діяльнісного підходу в підготовці майбутніх учителів математики до здоров'язбереження учнів дає можливість: сформувати готовність майбутніх учителів математики до здійснення здоров'язберігаючої діяльності навчання учнів математики, що представляє гармонійну єдність структурних компонентів цієї готовності; сформувати в студента позиції суб'єкта власної діяльності, що розширює можливості в оволодінні психолого-педагогічними знаннями й практичними вміннями здоров'язберігальної діяльності. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних засад підготовки майбутніх учителів математики до здоров'язбереження учнів.

Література

1. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологии : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Б. Ц. Бадмаев. – Москва: Владос, 2001. – 304 с.

2. Возносименко Д. А. Інтерактивні методи навчання у формуванні здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів математики / Д. А. Возносименко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія. Педагогіка. – 2016. – Вип. 6 (113). – С. 23–28.
3. Дюшеева Н. К. Методологические подходы к профессионально-личностному формированию будущего учителя / Н. К. Дюшеева // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 9. – С. 16–23.
4. Новиков А. М. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков. – Москва : Либроком, 2013. – 208 с.
5. Отич О. М. Методологічні принципи наукового дослідження / О. М. Отич // Вісник Чернігівського держ. пед. університету. Педагогічні науки. – Чернігів, 2010. – Вип. 76. – 380 с.
6. Прояненко Л. А. Организация методической подготовки будущего учителя физики на основе компетентностного и деятельностного подходов / Л. А. Прояненко // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – Нижний Новгород, 2009. – № 4. – С. 11–17.
7. Татур Ю. Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования / Ю. Г. Татур. – Москва: Логос. Университетская книга. – 153 с.
8. Шарко В. Д. Теоретичні засади методичної підготовки вчителя фізики в умовах неперервної освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. / В. Д. Шарко. – Київ, 2006. – 542 с.

References

1. Badmaev B. C. Metodika преподаvaniya psihologii : [ucheb. posob. dlya stud. vyssh. ucheb. zaved.] / B. C. Badmaev. – Moskva: Vldos, 2001. – 304 s.
2. Voznosy`menko D. A. Interakty`vni metody` navchannya u formuvanni zdorov'yazberigayuchoyi kompetentnostimajbutnix vchy`teliv matematy`ky` / D. A. Voznosy`menko // Naukovy`j visny`k Pivdenoukrayins`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni K. D. Ushy`ns`kogo. Seriya. Pedagogika. – 2016. – Vy`p. 6 (113). – S. 23–28.
3. Dyusheeva N. K. Metodologicheskie podhody k professionalno-lichnostnomu formirovaniyu budushego uchitelya / N. K. Dyusheeva // Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. – 2008. – № 9. – S. 16–23.
4. Novikov A. M. Metodologiya: slovar sistemy osnovnyh ponyatij / A. M. Novikov. – Moskva : Librokom, 2013. 208 s.
5. Otych O.M. Metodologichni pry`ncy`py` naukovogo doslidzhennya / O.M.Oty`ch // Visny`k Chernigivs`kogo derzh. ped. univ-tu. Pedagogichni nauky`. – Chernigiv, 2010. – Vy`p. 76. – 380 s.
6. Proyanenkova L. A. Organizaciya metodicheskoy podgotovki budushego uchitelya fiziki na osnove kompetentnostnogo i deyatel'nostnogo podhodov / L. A. Proyanenkova // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. – Nizhnyj Novgorod, 2009. – № 4. – S. 11–17.
7. Tatur Yu. G. Vyssee obrazovanie: metodologiya i opyt proektirovaniya / Yu. G. Tatur. – Moskva: Logos. Universitetskaya kniga. – 153 s.
8. Sharko V. D. Teorety`chni zasady` metody`chnoyi pidgotovky` vchy`telya fizy`ky` v umovax neperervnoyi osvity` : dy`s. ... doktora ped. nauk : 13.00.02. / V. D. Sharko. – Ky`yiv, 2006. – 542 s.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2020 р.

УДК 378.091.062.1

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-97-103

АДАПТИВНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

О. А. Єрмоменко

orcid.org/0000-0001-8339-3812

Стаття присвячена розробленню адаптивної системи підготовки магістрів управління закладом освіти. Автор розкриває поняття «педагогічна система» як множини взаємопов'язаних структурних та функціональних компонентів, що підпорядковані освітній меті. Поняття «система підготовки магістрів» зазначено як різновид педагогічної системи. Виокремлено елементи, що надають системі адаптивного характеру. У статті визначено та розкрито етапи адаптивної системи професійної підготовки магістрів управління закладом освіти. Під час дослідження автор приходить до висновку, що запровадження адаптивної системи підготовки магістрів можливе за умови активізації самоосвітніх та самоорганізаційних аспектів.

Ключові слова: система, педагогічна система, магістри, підготовка, адаптивна система підготовки, самоосвіта, самоорганізація.